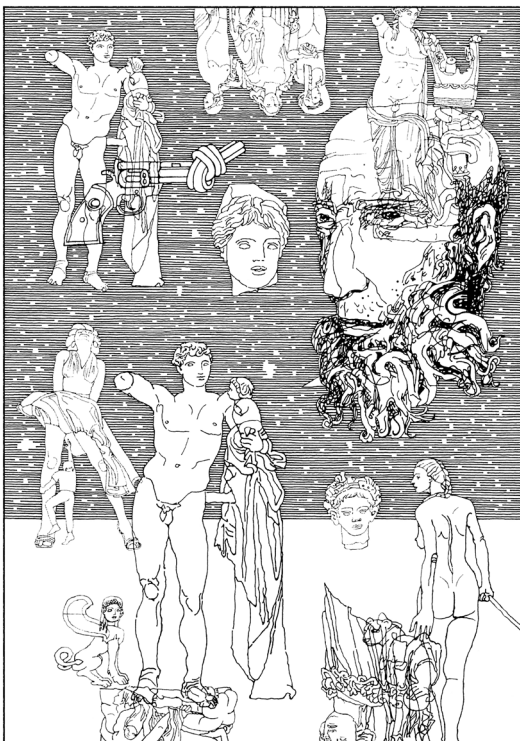

ban – az üzletvezető a nevét se jegyezte meg jól –, magányosan lép ki a jövőtlenséget idéző alkonyatba. Morfondírozásával arra céloz, hogy az erdélyi kisebbségi léthelyzetnél még a rezervátumi létezés is elviselhetőbb.

A költemény a büfé előtt üldögélő helybeliek felhívásával zárul: pálinkázásra invitálják az indiánt. Csingacsuk nevét ők sem ejtik helyesen (nem tudatosul bennük sem, kivel van dolguk, személye mire utal), viselkedésük pedig nemhogy ellenállást nem ígér, de még emberi tartásra sem enged következtetni. Ez utóbbi hiányának valószínűségét erősítik a helyiek cservonyec(ek)re vonatkozó megjegyzései. Az idegen hatalom pénzmenének emlegetése visszautal a Görgeyre vonatkozó verskezdő idézetekre, s így az árulás lekicsinyléseként is felfogható.

A költemény teremtette világban az indián látogató gondolkodik, viselkedik normálisan, míg a meglátogatottak közösségét az alkohol s a gyanakvás légköre mételyezi. Szócs Géza verse illúziótlan képet ad az 1980-as évek romániai diktatúrájának hétköznapi, vidéki valóságáról. E nyomasztó világ jelenségei közül is arra a szomorú tényre hívja fel elsősorban a figyelmet, hogy a hosszan tartó, a kisebbségi magyarságot különösen sújtó diktatórikus viszonyok közepette az erdélyi magyarság „hozzáromlik” lassan a rendszerhez, morális tartását veszti.

Baka Györgyi

A lélek keresztútján

Esterházy János emlékére

A félreállítottak, üldözöttek
szívdobogásának hangja volt
az övé, szelíden, kitartóan,
kifinomult érzékenységgel
küzdött a felvidéki magyar
kisebbség jogaiért.

Kitépték nemes, hűséges,
hittel teli élete harmóniájából,
a nyitrai várhegy fény-zöldjéből,
szabadságától megfosztották,
mégsem hagyta el a rábízottakat.

*Az igazság útját választottam.
Parancsolataidhoz ragaszkodom.*

Szovjet börtönökben,
eltetvesedve, sebekkel tele,
gyötrések, zsarolások,
tíz éves munkatábor szilánkos
ideje alatt szervezete legyengült,
fűtetlen barakkokban, csupasz
deszkapriccsen feküdt magas
lázban, patkányok között,
éhségben, csonttá és bőrre
aszalódva. A ki nem mondható
iszonyat égette száját.

*A mélységből kiáltok hozzád,
Istenem, hallgass meg engem!*

Türelemmel viselte fogságát,
sugárzott belőle a lelkierő,
mint egy jó apa, segítette,
erősítette fiatal rabtársait,
szétozlatva a rájuk
szövődő félelem-ködöt.
Szenvedését népéért való
vezeklésként viselte.

*A Te üdvösségedben van az én lelkem,
és a Te igéidben remélek.*

Miként a gyertya, fénné égette
magát a 7832-es fogoly.
Hazatérve gyorsan elhaltak
a benne éledő remény-csírák
a koholt vádak alapján hozott,
ellenszavazat nélküli halálos ítélet
súlya alatt. Hiába fogadta *szíviütöten*
a magyarság az ítéletet,
tehetetlennek bizonyultak.

*Nem vagyunk az éjszakáé,
sem a sötétségé.
Szabadíts meg minket, Uram!*

Az életfogytiglanra változtatott
ítélet után újra börtönök,
magánzárkák jéghideg poklában
töretett meg a teste, sorsa mégis
a lélekszabadság csodája lett!

Hiába borították be széthasított,
kifordított arcú nappalok, ő
a tört lombok ezüstjében kápolnát
látott, feje fölfelé fordult, válla, nyaka
megfeszült, úgy vágyott egész lényével
a magasba törő kupola csúcsába,
a fénylobogású Szentlélek-madár
szárnycsapásainak sodrába!

Már semmi sem törhette
az anyagba, visszavonhatatlanul
átadta magát küldetésének,
szolgálójaként a világosságnak.

A mírovi börtön rettenetében
a foglyok kenyerek apró morzsáiból
Krisztus arcát formázták meg,
a megváltás gondolatot
beleálmodva a kovászba.

*Boldogok, akik háborúságot
sz szenvednek az Igazságért,
mert övék a mennyeknek országa.*

1958. március 8-án meghalt
az egyik legártatlanabb vértanú –
keresztthordozó, testét
tömegsírba dobták, törések,
repedések borította, véres
testek ölelték egymást
a határtalan csönd takarója alatt.

Utolsó kívánsága, hogy megszentelt
földben nyugodjék, most teljesült,
fölepült a lélek-kápolna, létéért
hálát adva zengnek a harangok.

Pünkösdi szél

A pünkösdi szél
úgy kering bennem,
miként a lepkék
szárnya verdes,
leheletnél lágyabb
röpte lángot vet
ereimben

gyöngéd érintésekkel,
szelíden biztat,
suttog hangtalan,
áradó világossága
a határoeltságot
feloldja szüntelen

átfúj testemen
tisztító sodrása:
szabadságom öröme
és ostorcsapása,
percről percre
eleven létre ölel.

Örök jelenlétben

Paulisz Boldizsárnak

Isten simogató keze alatt
enyhül fájdalmad. Hajnalodik.

Belső tisztaságod átragyogja
sz szenvedésed. Imádkozol.

Törékeny testedben tüzes
tetteket érlelt a Lélek. Hálát adsz.

Rejtező életed kibomlott,
sorsod betelt, mosolyod árad.

Magasra szállsz a becsületesség,
önzetlen szolgálat szárnyaival.

Sodró szeretet-áram köt össze
az Úr végtelen, ölelő csendjével.

Kaiser László

A fekete emberek*Irodalmi forgatókönyv**1956 emlékének*

Szereplők:

Anya
 Kisfiú – kisfia
 Házfelügyelő
 Férfi (narrátor)
 Nő a házból
 Fegyveres férfi
 Főnök – fekete ember
 Fekete ember 1.
 Fekete ember 2.
 Hegedülő ember
 Harmonikás
 Felnőttek és gyerekek a házból

Régi pesti bérház udvara, körfolyosók, ajtók, ablakok, le a földszintre, a nagy udvar, onnan alulról a gangok. Az utolsó emeleten negyvenes férfi (narrátor) áll, nekitámaszkodva a folyosó korlátjának, fölnez a cseréptető fölött az égbe, majd megszólal. Késő délután van.

FÉRFI (narrátor): A kapualj, a ház jellegzetes szaga, különösen nyáron. Ma is ezt érzem, ha hazajövök anyámhoz. Most, hogy együtt néztük a tévében az újratemetést, láttuk az ünneplő tömeget, a sok-sok embert, eszembe jutottak azok a bizonyos fekete emberek. Apám már rég nem volt velünk, ketten éltünk anyámmal nagy szegénységben és nagy szeretetben. Mekkora esemény volt, amikor hozták szeptemberben a tüzelőt lovas kocsival azok a bizonyos mogorva, fekete emberek. Félttem tőlük. Emlékszem, hogy rám ripakodtak, igen, néhány héttel október 23-a előtt volt...

FŐCÍM: A FEKETE EMBEREK

A férfi lenéz az udvarra, ott már 1956 szeptember végén vagyunk. A ház udvarába szegényes öltözetű idősebb férfi érkezik hegedűvel, megáll közepén, majd hegedülni kezdi a Kossuth-nótát.

Az emeleten, ahol a férfi állt, nyílik a lakás ajtaja, kilép az anya (harmincas, értelmiségi kinézetű hölgy), mellette az 5-6 év körüli kisfia. A kisfiú kezében egy darab fémpénz és egy kis újságpapír, a papírba csomagolja a pénzt. A ház folyosóin több lakó és gyerek tűnik föl, a muzsikára jöttek ki, van, aki szintén készül a pénzzel, papírdarabkával.

ANYA Dobjad bátran! Nincs olyan kevés, amennyiből ne tudnánk adni!

A kisfiú kihajolva dobja le a pénzt, mások is, a hegedűs abbahagyja a zenélést, szedi össze a pénzes csomagocskákat. Indul kifelé az udvarról, ekkor érkezik a tüzelőt szállító lovas kocsi, két ló, három ember a bakon, kocsin zsákok és mérleg. A lovas kocsi beáll a pincéhez közel, az emberek leszállnak, a hegedűs közben kimegy az udvarról az utcára.

FŐNÖK Tüzelő, tüzelő!

A gangon levő lakók visszahúzódnak a lakásukba. Az anya és kisfia sietve indul lefelé, ahogy végigmennek a folyosón a lépcsőn irányába, az anya megszólal:

ANYA Siessünk, tudod, milyenek ezek a fekete emberek.

KISFIÚ Valaki mondta a házban, hogy börtönben is lehettek. Igaz, mami?

ANYA Nem tudom, sokan kerültek börtönbe, sokfajta ember.

FŐNÖK hangja: Tüzelő, itt vagyunk!

ANYA leszól a korlátot át: Megyünk, megyünk!

Megfogja a fiú kezét, befordulnak a lépcsőházba.

Udvar. A két ló békésen álldogál, hátukra durva pokróc terítve, szájuk elé a nyakukra erősítve zsák, abból abrakolnak.

A fekete emberek már munkában vannak. A főnök fönn a szekéren méri a zsákokat, számol, a másik kettő a zsák száját megfogva a hátán viszi le azokat a pincébe, ebből annyit látunk, hogy eltűnnek a pincelejártnál, illetve előjönnek a pincéből. Koszosak az emberek, izzadtak, rosszkedvűek, krákognak, néha köpnek egyet, fojtottan káromkodnak olykor. Az anya ott áll a méréseknél, a szekér végén, ordít róla a bizalmatlanság (attól fél, hogy becsapják: vagy a zsákba kerülhetett kevesebb tüzelő és mérésnél ügyeskedik a főnök, netán a zsákok számolásánál). Néha közelebb hajol a mérleghez. A főnök rámordul, furcsa mosollyal mondja:

FŐNÖK Nem csapom be, fiatalasszony!

A kisfiú közben elmegy anyja mellől, a lovakhoz megy, megbabonázottan nézi őket oldalról, előbb messziről, aztán araszolva közeleg hozzájuk. Az egyik ló prüsszöl egyet, a főnök odapillant, begurul, úgy üvölti:

FŐNÖK Jobb, ha elmész onnan, nem az anyuci szoknyája mellett vagy ám! Tűnés!

A fiú megriad, könny szökik a szemébe, az anyjához menekül, aki nem szól, nem mer szólni semmit. A fiú megfogja anyja kezét, aztán odasimul az asszonyhoz. Nézik egy kicsit a zsákok szállítását, a gyerek nehezen nyugszik meg. Az anya odahajol gyerekéhez, súgja:

ANYA Fekete a lelke is ezeknek a fekete embereknek.

És már végeztek is azok a munkával, nem volt olyan sok zsák. A főnök határozott mozdulattal int az anyának:

FŐNÖK Végeztünk. Na, jöjjön, itt írja alá! Vagy ha akarja, előbb utána számolhat a pincében.

Az asszony nem szól semmit, szó nélkül aláírja. A főnök nézi, rágyújt, a másik két fekete ember is. Az asszony valami köszönésfélét mormog, aztán kezében a pinceajtó lakatkulcsával elindul a fiával. Ahogy mennek, ennyit mond:

ANYA Bezárjuk jól a pinceajtót, aztán hazamegyünk, és jó nagyot bújunk, ahogy szoktunk.

És elindulnak a pince felé, elmennek a házfelügyelő-lakás előtt, ott áll a zord tekintetű, nem túlságosan szimpatikus kinézetű, középkorú házfelügyelő.

FÉRFI (narrátor) Ezt a szeptemberi találkozást a fekete emberekkel nem tudom elfelejteni. De az októbert még annyira sem.

1956-os dokumentumok néhány villanásra, néhány kép erejéig. Fekete-fehérben.

FÉRFI (narrátor) Persze nem sokat értettem én azokból a napokból. Éreztem a feszültséget, a felfordulást, figyeltem a felnőttek beszédére, de nem sokra mentem ezzel. Emlékszem Nagy Imre nevére meg Kádárt emlegették, volt, aki azt mondta, hogy börtönben a helye, volt, aki úgy emlegette, hogy Kádár majd rendet csinál. De a nagy házban béke volt. Anyámmal még többet bújtunk össze esténként, sokat voltunk a lakásban. Egyetlen nagyon éles emlékem van, még a legelső napokból, amikor jött a tangóharmonikás.

Az udvar 56 októberében, 23-a után. Egy tangóharmonikás érkezik, s játszani kezd, közben énekel.

HARMONIKÁS Munkások vagyunk mi, nincsen szabadságunk,

mert szerencse helyett gyász borult reánk,

Sebaj, sebaj, éljen a munkás éljen a jog,

éljen a munkás társadalom.

Letörjük a szarvát annak a nagyúrnak,

hogy ne parancsoljon a szegény munkásnak.

Sebaj, sebaj, éljen a munkás, éljen a jog,

éljen a munkás társadalom.

Néhány papírba csomagolt pénz hullik fentről, többen lejönnek az udvarra. Im már lakók az udvaron, felnőttek, gyerekek vegyesen, köztük a házfelügyelő és egy fegyveres férfi.

NŐ A HÁZBÓL Hol van az zászló, így nem hagyhatjuk!

Mozdulatot tesz a kezében levő ollóval.

FEGYVERES FÉRFI Alig van már a városban régi zászló.

ANYA Hozzátok már, hozza valaki!

HÁZFELÜGYELŐ Hozom, kérem, nálam van.

A harmonikás folyamatosan játszik, a házfelügyelő előhossa a lépcsőház raktárából a rákosista zászlót, átnyújtja az anyának.

HÁZFELÜGYELŐ Ez a zászló a házé! Meg az országé. Jól gondolják meg, mit csinálnak.

FEGYVERES FÉRFI Nagyon is tudjuk, hogy mit kell csinálni!

ANYA Fogjad meg, fiam!

A kisfiú megfogja zászlót, tartja a nyelénél. A nő kivágja a zászló közepét, az anya a lyukon átnézve a gyerekére mosolyog, aki visszamosolyog.

NŐ A HÁZBÓL És most tüzzük ki! – átveszi a gyerektől a zászlót.

ANYA Létrát!

A házfelügyelő gyorsan létrát hoz. A kis csoport, a végén kullogó házfelügyelővel kimegy az utcára. A harmonikás összeszedi a pénzt, majd követi őket. Mire kiér, látja, hogy a létra tetején áll a házmester, és beleteszi a tartóba a zászlót.

Boldog arcok, kivéve a házfelügyelőjét. A zászló lobog, fújja a szél. Hirtelen minden elsötétül, hosszas sötét.

Rövid dokumentum: az 1957. május 1-jei felvonulás a Hősök terén. Fekete-fehérben.

FÉRFI (narrátor) És persze élni kell. És enni kell. És fűteni kell, ha jön a tél. Mert jött 57-ben is. S jöttek előtte a fekete emberek, mi meg jobban féltünk tőlük, mint korábban.

Az udvar, ugyanúgy, mint egy évvel ezelőtt. Ami változás: nincs ló, nincs lovas kocsi, korabeli teherutóval jöttek a fekete emberek. Anya és gyermeke ugyanúgy összesimulva figyeli a munkát. Láthatóan a vége felé járnak a fekete emberek. Már csak egy-két zsák volt hátra. Aztán azok sem. Cigarettazás. A főnök int, az asszony megy aláírni.

FŐNÖK Na, végeztünk mára is meg télire is!

Harsányan nevet a saját viccén. Még tart a nevetés, amikor valami artikulátlan üvöltés, rikácsolás hallatszik a házmesterlakás felől. Nyílik az ajtó a földszinten, imbolyogva, részegen közeledik a házfelügyelő az asszony és gyermeke felé.

HÁZFELÜGYELŐ Mindent hallottam tegnap este. Mindent, amikor a koszladt szemetüket vittem. Azt hiszi, nem hallatszott ki a lakásból?

ANYA Na de, kérem...

HÁZFELÜGYELŐ Hogy én proli? És hogy ez prolivircsaft...

ANYA Még egyszer kérem...

HÁZFELÜGYELŐ Ne kérjen és ne udvariaskodjon, amit hallottam, azt hallottam. Meg láttam is tavaly. Zászlólyukasztó ribanc maga is... Azt hiszi, megúsza. Aki így beszél rólam... Rólam!

ANYA Legalább a fiam miatt...

HÁZFELÜGYELŐ Azt hiszi, hogy kell maguknak télire tüzelő. Azt hiszi! Hát nem. Minek. Úgy elvitetem magát, hogy attól kódul. Hogy én proli? Én? Ezt me-részelte mondani!

Megindul az asszony felé, tántorogva, de határozottan.

HÁZFELÜGYELŐ Hogy én proli? Én?

Az asszony a gyerekével együtt hátrálni kezd.

HÁZFELÜGYELŐ Véged van, a börtönben rohadsz meg! Jobban jártál volna, ha te is elmész, mint az a fegyveres gazember a házból.

FŐNÖK Ácsi!

A házfelügyelő megáll, bambán bámul maga elé. A három fekete ember körülve-szi, izmos kezek ragadják meg, az udvar falához lökik. Az egyik megfogja a részeg piszkos kabátját, megrázza a rémült alakot.

FEKETE EMBER 1. A pofádat befogod, világos?

FEKETE EMBER 2. Nem csak most, hanem jó sokáig!

A házfelügyelő arcába fújják a füstöt, nyugodtan, lassan. A cigarettát kiszívják, eldobják, eltapossák, nagy-nagy türelemmel.

A házfelügyelő nem mozdul. Rémülten néz, arcán apró cseppekben izzadság.

FŐNÖK Tisztázzunk valamit. Most szépen hazatakarodsz, prolikám. Hazatakarodsz, és eszedbe sem jut ezt az asszonyt bántani. Nem szólsz senkinek róla, mert mi nem felejtünk. Ha megtudjuk, hogy feljelentetted, neked véged. Sokat járunk ezen a környéken, megkeresünk, ha patkánykodsz.

A főnök a lakása felé löki a házfelügyelőt, aki rémülten szaporázza lépteit.

FEKETE EMBER 1. Dászvidányijá! – És köp egyet.

FEKETE EMBER 2. Bizony dászvidányijá! – És ő is köp.

Az asszony és gyerek szótlanul figyel mindent, meg sem mernek mozdulni. Amikor a házfelügyelő eltűnik az udvarról, az asszony a fekete emberek felé for-dul, szeretett volna köszönetet mondani, de képtelen, mert szemét előntik a köny-nyek, s rázza a zokogás.

KISFIÚ Mami, mi a baj, mami, mi a baj?

Az asszony nem tudja abbahagyni a sírást, magához szorítja gyermekét. Aztán amikor a könnyei ködfüggönyén a teherautó felé néz, azt látja, hogy a fekete emberek újra dolgoznak. Mintha még nem vitték volna le a mélybe a tüzelőt, újra menetelnek a zsákokkal a pincébe, néhányat még levisznek, ráadásként. Gyorsan végeznek, az-tán intenek az asszonnak, beszállnak a teherautóba s elhajtanak, kifordulnak a ház nagy kapuján. Nem lehet hozzájuk szólni, nem lehet köszönetet mondani.

Anya és gyermeke lemegy a pincébe bezárni a pinceajtót. Lassan szürkül, gyűjt-ják a lámpákat a lakásokban, fénylik egy-egy ablak. Az asszony és gyermeke följön a pincéből, mennek a lépcsőház felé...

Sötétedik, bejön az udvarra a harmonikás, odamegy a lakásából közben előme-részkedett házfelügyelőhöz. A harmonikás lassan játszani, majd énekelni kezd:

HARMONIKÁS Sose hallok olyan gyönyörű nótaszót,
amilyet sihedernyi koromban.

A szívembe nyilall ez a bús régi dal,
kicsordulnak a könnyeim nyomban.

Hej, te bunkócska, te drága,
hej, te eleven fa gircses, görcsös ága,
te drága, segíts most.

A házfelügyelő előbb halkan, aztán egyre erősebben énekel vele.

A házban, a lakásokban egyre jobban kapcsolják föl a villanyt, világosodnak az ablakok.

A harmonikás és a házfelügyelő abbahagyja az éneklést. Az egyik ablakon be-látunk az udvari lakásba, az asztalon a néprádió a szünetjelet, vagyis a Kossuth-nótát adja. Hosszasan.

Majd a rádió mellett a falon családi fotók. A hatvanas évek konszolidált polgá-rainak, kisembereinek fotói.

A szünetjel felerősödik, aztán megszakad.

Bagi István

FELKAV- ARSZ POÉTIKA...

Önkínzó Ikarosz...

Napsugár bódulat
szirénhang szédület

fejem körül kérészek
szavak fullánkos falkája

lám milyen jól mulat
melléknév igével

násztáncba vidd őket
délibáb dallama

halánték taktusra
kavarogj hajnalig

halljam a szívetek
ritmusa mit dobol

lássam amint rímes lábak
rakoncátlan tánca

sorokba szelidül
pontosan szépen megy

a karmester buzgalom
csillapulhat végre

távolban alattam
hangtalan halad a Föld

nem kellenek már
méhviaszos tollak

kedvem varázsos szőnyeg
szivárvány emeli az égbe.

Képmutató képviselő Lejtmenet

Kontinens országai küldik
egyezkedni fiaik,
nem hinnéd, hogy némelyikük
torz lelkében mi lakik.

Tisztos küldött örül, mikor
övéinek sikert arat –
milyen ember, aki saját
hazájára dobál sarat?
Manneken Pis 400 éve
néz a kerek világra –
halandók közt ő sem lelt még
soha ilyen silányra,
mélységesen szégyenkezik:
van, ki túlad unokáin,
testvéreit árulja el,
beteg lelkű, undok Káin.

Képmutató képviselő,
nem neked való hely Brüsszel,
ítél majd a történelem,
sötét süllyesztőben tűnsz el.

A lejtmenet
komám az lejtmenet
kapaszkodhatsz bokorba
rögbe
fölfelé indulni nem lehet
a csúszda tied
lett örökbe.
Rajta megállni sem lehet
még nem találták fel
a rejtjelet
amit homlokodra tűzve
kitarthatnál délcegen.
És már nem villan rád
kacér
tűzbe hozó tekintet –
hogya rövid legyek
beintett jóformán
már minden neked
de rá se hederíts
ha jót akarsz magadnak
egy szót se arról
hogya dagadnak tagjaid
és ha egy ifjú titán
örömét netán abban leli
hogya ádáz csatába
kezd veled
mert szerinte
Galilei tétele
ahogya van úgy téves
a vitán túl kell
lépned simán
ellenérved
tedd a jégre komám
maradj humán orrvérzésig –
no és életvidám
akár egy húszéves.

Bakacsi Ernő

Pali bácsi

Sajnos, már sok temetésen voltam. Mennek a rokonok, a szomszédok, a jó barátok, a kollégák, akiket elkísértem utolsó útjukra. Persze a temetésen való részvétel – normális körülmények között – életkorfüggő. Ez a természet rendje. Mondom, sok temetésen voltam már, de ilyenén még nem. Ezen a temetésen nem sírt senki. Ez ott nem is, csak most, hazafelé bandukolva jutott eszembe, most eszméltem rá. Azt gondolhatja a kedves olvasó, hogy az elhunytat bizonyára utálták, úgy tessék-lássék módra ment el néhány rokon, mert mégiscsak ez az illő. Éppen fordítva van. Pali bácsi temetésén sokan voltak, és mindenki szerette őt. Úgy gondolom, több oka van ennek a nem mindennapi temetési megnyilvánulásnak. Először is – ahogy mondani szokták – Pali bácsi szép kort élte meg, kilencvennyolc éves korában ragadta el a halál. Ennél többet az ember nem nagyon várhat, felkészülhetett rá a család. De az igazi ok szerintem nem ez volt. Pali bácsi nagyon vallásos ember volt, és minden családtagja az. Náluk a halál megjelenése ilyen korban nem tragédia, az élet természetes velejárója, amikor az ember átmegy egy másik életbe, egy ismeretlen dimenzióba, ahol az Isten és a mennyország várja. Miért kellene ezért sírni? És ha a család nem sírt, akkor miért sírjon egy jó barát, egy ismerős?

Pali bácsi Pista barátom édesapja volt. Közel harminc éve ismertem meg, akkor kötözött a fiához. Meghalt a felesége, és úgy gondolta a család, hogy jobb lesz így. Nem lesz egyedül. Pista falun lakik, nagy kertés házban, jutott egy szoba a papának is. Az évek folyamán sokat beszélgettünk, szívesen tettem ezt, mert az öreg jó humorú, intelligens ember volt. Ismételtelen meg kellett állapítanom, hogy az intelligencia nem iskolai végzettség kérdése. A tanulás sokat számít, tudást adhat, de az intelligenciára születni kell. Pali bácsinak hat elemije volt, mégis csodálatosan eligazodott a világ dolgaiban, megkapóan jó észrevételei voltak. Az ő gyerekkorában, hogy valaki inas lehessen, hat elemi kellett, legtöbb kiváló mesterembernek nem is volt ennél több. Jó szakember volt maga is, persze a háború után ő is szövetkezetben építette a szocializmust. Erről ritkán beszélt, de néha kibukott belőle a keserűség, az önálló vállalkozási vágy, az elvesztett kis üzlete utáni bánkódás, a lehetetlenné tett érvényesülés lehetősége. Ritkán beszélt a háborúról is, de ha belejött, ömlött belőle a szó. Minden katonaviselt emberben a háború mély nyomot hagy, amiről aztán szívesen beszél, netán, erről a témáról, nehezen lehet belőle kihúzni néhány szót is.

Négy-öt éve is van már annak a beszélgetésnek. Erre volt dolgom, gondoltam meg nézem Pali bácsit. A kapun benyitva észrevettem, hogy a kertben kényelmes karosszékében üldögél az öreg. Kellemes meleg ellenére dereka plédbe csavarva, lába sámlin nyugodott. Tudtam, hogy az idősek több meleget igényelnek, azért a pléd meglepett, mert nekem még ingben is melegem volt. Pontosan nem ismertem a korát, de annyit tudtam, hogy már kilencven körül jár, és csodálkoztam a memóriáján, mert Pali

bácsi emlékezete kitűnően működött. Arcát a napsugarak felé fordította, feje kissé félrebillenve, szeme lehunyva. Elaludt, nem zavarom, hadd pihenjen – gondoltam – és megfordultam, hogy távozzak.

- Pityu még nincs itthon, ha őt keresed – szólalt meg váratlanul.
- Tudom, de én Pali bácsihoz jöttem. Úgy véltem, alszik, ezért akartam elmenni. Nem akarom zavarni.
- Nem zavarsz, dehogyan zavarsz, elgondolkodtam egy kicsit. Gyere, ülj ide a sámlira, de arra a tuskóra is letelepedhetsz, ha elég kényelmes neked.
- Aztán min tetszett gondolkodni, ha nem illetlen ez a kérdés?
- Egy öregembernek már sok minden eszébe jut. Butaság is jócskán, amin aztán elrágódik, mérgelődik, vagy somolyog. Hát min gondolkodna? A múlton. Jövője már nincs, csak a múlt jut eszébe, néha a világ dolga, de az már hidegen hagyja. Az már nem az ő problémája.
- Ezt úgy értem, hogy Pali bácsit már egyáltalán nem érdekli a jövő? Hogyan alakul az emberiség sorsa, merre fejlődik a világ, a technika?
- A magam részéről nem egészen van így, de úgy vélem a legtöbb öreget, akik már csak a halálra gondolnak, nem. Ha néha eszükbe jut ilyesmi, nem izgatja őket, közömbösek a téma iránt. Én azért ennél kíváncsibb vagyok. Sok dolog van, aminek szeretném tudni a végkimenetelét, megérni a fejleményeket, hogy az unokáim generációja miként oldja meg ezeket. Ezek persze nem egy kis ország problémái, világot érintő kérdések, éppen ezért izgalmasak. Tudom, hogy ez illúzió, de gondolkodni, morfondírozni lehet rajta. Látod, néha ilyen butaságokon töri az agyát egy vénember.
- Ez azt jelenti, ha folyamatnak tekintjük a kíváncsiságot, hogy Pali bácsi örökké szeretne élni, mert mindig újabb és újabb problémák merülnek fel, azaz mindig volt és lesz megoldandó kérdés az emberiség előtt.
- Logikus, amit mondasz, de nem így gondoltam. Nem szeretnék én örökké élni, dehogyan szeretnék. Egyébként a másik világban, ha úgy él tovább a lélek, ahogyan elképzelem, ez megvalósul. Tudom, hogy ez furcsán hangzik, és ez tényleg a képzelődés kategóriájába tartozik, de én hiszek benne. A földöntúli élet, a lélek tovább élése számomra nem kérdés. Ebben biztos vagyok, csak a milyenségét nem tudom, ez teszi izgalmassá a várakozást. Ne nézz rám ilyen furcsán, hiszen ez az igazság, ez a tény.
- Az izgalmassá szó cseng különösen, így ezt még senkitől sem hallottam.
- Mert erről nem beszélnek, szégyellősek az emberek. Ha gondolsz az elmúlásra, márpedig erre mindenki gondol, akkor tudod, hogy az bekövetkezik. Nem kell ezt várni, örülni neki, de hogy izgalmas lépés az ember életében, ha öntudatodnál vagy, ha nem, az kétségtelen. A vallásos ember, az istenhívő nyilván másképpen éli meg ezt a gondolatsort, mint az ateista, vagy ingadozó.
- Tudom, hogy Pali bácsi istenhívő, akkor maga könnyebben éli meg ezt a gondolatot, de ne beszéljünk erről, messze van ez még.
- Remélem, hogy neked még messze van, de nekem már nem. A morfondírozásról

jött ez szóba, de ne gondold, hogy felesleges erről beszélni. Az ember miről beszél? Az életéről, a halálról, a küzdelmeiről, örömeiről, szóval magáról az életről. A halál pedig az élet velejárója. Azt mondtad, hogy a vallásos ember másképpen fogadja az elmúlás gondolatát. Valószínűleg így van, de itt van egy nagyon fontos dolog. Legalábbis szerintem, ahogy én gondolom. Ugyanis sokan összetévesztik a templomba járást, a vallásosságot az Istenhittel. Márpedig a kettő között nagy a különbség! Én ugyan rendszeresen járok templomba, még pap barátaim is vannak, de jó katolikus lehet az is, aki nem vagy néha megy misére. Sok embernek a papokkal van baja, nem ért velük valamiben egyet, legtöbbször az életmódjukban talál kivetnivalót, ezért nem megy templomba. De minek is beszélek erről, nem érdekel ez téged.

– Engem minden érdekel, amit Pali bácsi mond. Szeretek beszélgetni az idős emberekkel, nagy tapasztalatuk van, és néha olyan életbölcösséget lehet hallani az egyszerű emberektől is, amitől szinte tátva marad a szám. Min tetszett most mélázni, ha ismételtel megkérdezhetem?

– Eszembe jutott a háború, a háborús évek. Az imént a papságot említettem, most jut eszembe, hogy ezzel kapcsolatban is van háborús élményem.

– Van időm, szívesen hallgatom, ha beavat engem is az emlékeibe.

– Nevezdük Jánosnak, a vezeték nevét nem mondom. Nem él már, két éve hunyt el. Már pap volt, amikor megismertem. Kiderült, hogy a háborúban egy ezredben szolgáltunk, csak másik században. 1943 januárjában a doni áttöréskor ő is átélte a borzalmakat. Olyan pergőtűzbe került, amelyből az élve kijutás szinte lehetetlennek tűnt. Az emberei szinte mind elesetek, és ő úgy fohászkozott az Istenhez, ha megmenekül, papnak tanul, hogy Istent szolgálhassa. Megmenekült, és betartotta a szavát. Nőtlen volt még. Elvégezte a teológiát, pappá szentelték. Ezt már én mondom, de minek? Az ilyen papok csak a hívők hitét ingatják meg, csak ártanak. Köztudomású volt, hogy János atya nem veti meg a női nemet. És ami engem felháborított, az volt, hogy tudomásomra jutott: a barátja felesége is a szeretői közé tartozott. Ez nálam megbecsülhetetlen bűn. Tudod, fiatal koromban én sem voltam szent ember, de a barátaim feleségei ilyen értelemben soha eszembe sem jutottak. Létezik önbecsülés, és vannak tabuk. A becsületes, pláne istenhívő embernek ezt éreznie kell. De erről elég is ennyi. A háború megváltoztathatja az embert. Talán én is akkor lettem igazából istenhívő. Vallásosnak neveltek engem, rendszeresen jártam a templomba, misére is, de a hitem, az Istennel történő találkozás a háború alatt következett be. Én nem hiszem, én tudom, hogy van Isten, van őrangyal.

– Az őrangyal, ez nagyon érdekes. Honnan lehet ezt tudni? Miért biztos ebben Pali bácsi?

– Ha alaposan végig gondolod az életedet, ha aprólékosan vizsgálod a veled történeteket, akkor néhány dolgot nem értesz. Nem tudod, hogy adott pillanatban miért cselekedtél úgy. És rájössz, hogy az volt a jó, a helyes lépés. Ha másként teszel, rosszul jársz, esetleg az életedbe kerül. Ezt az őrangyal cselekedte helyetted. Velem több ilyen

megmagyarázhatatlan dolog történt. Nemcsak a háborúban, máskor is. Előfordul, hogy hangot hallasz, miközben nincs a közeledben senki sem, és nem a saját hangodat. Ilyet másoktól is hallottam. Egyet elmondok. Nagynéném férje részt vett az első világháborúban. Lovas küldönc volt. Megbízást kapott, hogy egy hadifoglyot kíséren a parancsnokságra, ahol majd kihallgatják. Ő lóháton ült, a fogolynak a ló előtt néhány lépésre kellett mennie. Ez a regula, ezt írja elő a szabályzat. De ezt az előírást nem vette elég komolyan, megengedte, hogy a fogoly a ló mellett gyalogoljon. Egy alkalmasnak vélt pillanatban a fogoly katona elkapta a lábát, hogy lerántsa a lóról. Ez nem sikerült neki, Józsi bácsi – így hívták a nagynéném férjét – kirántotta a kardját, és már csapott is vele, amikor egy hangot hallott: Ne bánts, te vagy a hibás! Így aztán az ellenséges katona egy jó hátbavágással megúszta a szökési kalandját. Józsi bácsi állította, hogy határozottan hallotta a parancsoló hangot. Mi gondolsz, ki szólalt meg? A lelke, a lelkiismerete, az őrangyala? No, de tudod te ezeket, és különben sem vagyok hittérítő.

– Ezek már vallásfilozófiai kérdések, de azt mondta az imént Pali bácsi, hogy a háború hozzásegítette istenhitének a megerősítésében. Gondolom, komoly oka van ennek. Elmondaná neked? De ha nem akarja, sebeket tép fel, megértem a hallgatását.

– Nincs ebben semmi rendkívüli. Te a fiam barátja vagy, neked szívesen beszélek róla, ha tényleg érdekel.

– Megköszöném. Mindig érdekelték a háborús történetek. Az ilyen beszélgetésekből, visszaemlékezésekből lehet igazából megtudni, hogy mi történt a fronton, nem a történelemkönyvekből.

Pali bácsi egy kis szünetet tartott. Talán azon gondolkodott, hogyan kezdjen bele, vagy mit mondjon. Már azt hittem, meggondolta magát, amikor megszólalt.

– Végigszenvedtem én a háború minden szakaszát, borzalmát. Szolgáltam megszállt területen rendfenntartóként, aztán a fronton és átéltem a hadifogság borzalmait, de itt vagyok, hazasegített az Isten. Rengeteg élményem van, kettőt megemlítek, melyeket fontosnak érzek. Úgy gondolom, ezek erősítették meg a hitemet.

– Megszállt területen járőröztünk, amikor teljesen váratlanul ránk lóttek a partizánok. Erdős hegyoldalból tüzeltek géppisztollyal. A társaim fák mögött kerestek fedezéket, nekem csak arra volt lehetőségem, hogy az árokba vessem magam. Én voltam a járőr utolsó tagja, nem volt már időm a fák mögé kapaszkodnom. Ezt is ösztönösen cselekedtem, de jól döntöttem. Ez nem is jó kifejezés erre, hiszen nem gondolkodtam én akkor, csak bevágtam magam az árokba. És ez volt a szerencsém, megmentett az őrangyalom, legalábbis később így gondoltam. Ugyanis a partizánok csak engem lóttek, engem láttak, a társaimat nem. De az árok megmentett. Olyan volt a kilövési szög, hogy engem nem találhattak el. A becsapódó golyók néhány centire felettem az árok partjába fúródtak. Persze lapultam az árok fenekén, ahogyan csak tudtam. Nem törődtem a gazzal, a mocsokkal, a sárral, bebújtam volna az egerlyukba is, miközben kúsztam előre. Ha az árok egy kicsivel sekélyebb, biztos hogy ott maradok. A szívem

a torkomban dobogott, mert tudtam, ha a partizánok lejönnek, vagy fentebb húzódnak, ahol már jobb a belátási szög, akkor nekem végem. Istenhez fohászkodtam, hogy mentsen meg. Nem tettem semmilyen fogadalmat, időm sem volt erre. Társaim közben felocsúdtak, és viszonozták a tüzet, mire a partizánok eltűntek, és kimászhattam szorongatott helyzetemből. Nyilván nem voltak sokan ők sem.

– Néhány nap múlva egy másik járőr elfogott egy partizánt. Miután a parancsnokságon kihallgatták, azt mondja a százados, hogy vigyem ki az erdő szélére, és lőjem agyon.

Itt Pali bácsi elhallgatott, kicsit kivárt, aztán, mintha csak hangosan gondolkodna, folytatta.

– Nem lehet mindig megérteni az ember cselekedeteit, a lélek parancsait. Az ember ragaszkodik az élethez, élni akar még akkor is, amikor ez nagyon nehéz, és szenvedésekkel jár. Később, a nagy januári visszavonuláskor, de a fogságban is többször nagyon közel álltam a halálhoz, majdnem feladtam, de az ösztönöm, az akaraterőm vagy az őrangyalom mindig megmentett. Pedig olyan közelinek, oly hízogónek tűnt a halál. Minek szenvedjek tovább? Ha most még ki is bírom, egy óra múlva vagy holnap úgyis meghalok. Ilyen gondolatok jártak az ember eszébe, de nem adta fel. Legegyszerűbb példa erre a visszavonulás. Térdig érő hóban és húzfokos hidegben vánszorogtunk visszafelé. Az alvatlanság, a fáradtság a második napon már szinte elviselhetetlen volt, pedig nekünk még szerencsénk is volt, mert voltak lovaink és szánkóink. Az ételmezt, lőszert, fegyvert a szánkókra raktuk, mi csak botorkáltunk a szán után. Ugye el tudod képzelni? Az arcunkra húzott sálra fagyott a leheletünk, minden lépést fájdalom kísért. Mégis mentünk, valami vitt előre. Aki feladta, aki a szánkóra ült, hogy rövid ideig, néhány percig pihenjen, mind megfagyott. Ezt azért említem meg, mert a mai napig nem értem, pedig sokat gondolkodtam már ezen, hogy akkor miért cselekedtem úgy. Ugyanis azt mondtam a századosnak, hogy nem lövöm agyon a partizánt. Ezt válaszoltam, akit a partizánok néhány nappal korábban majdnem megöltek. És az a fickó tényleg partizán volt, tehát tévedésről szó sem lehetett. Háborúban, adott helyzetben nincs kegyelem, az orvtámadókat mindenütt kivégzik. Megtagadtam a parancsot, pedig talán nekem volt a legkevesebb okom erre. A százados úr azt felelte, ha nem lövöm agyon, ha megtagadom a parancsot, engem is lelövet. Lövessen, válaszoltam szinte kihívóan. Nem tudom, hová fajult volna ez a nem éppen katonás párbeszéd, mi lett volna a sorsom, ha az egyik szakaszbeli bajtársam közbe nem szól.

– Bízsa csak rám, százados úr, majd elintézem én ezt a szemetet! Nem kell itt golyó, kár erre pazarolni egy töltényt.

A százados jóváhagyta a cimbora jelentkezését, velem nem törődött. A bajtársam pedig fogott egy kocsilőcsőt, és az erdő szélén szétcsapta a partizán fejét. Azóta sem értem, nem tudom, mi volt velem, de én akkor olyan lelkiállapotban voltam, hogy tényleg hagytam volna magamat lelövetni.

Pataki István

avató

a jövőnek
s a ringó szembejövőnek
a legszebb üzenet:
időtlen kapszulámat
beléhelyezem

az első ősmagyar hozsanna*

selyembárány selyembárány
mintha csak a napot látnánk

selyembárány selyembárány
nem fog átok sem az ármány

selyembárány selyembárány
minden magyar téged áld már

téged dicsér téged imád
üdvözítő selyembárány

* *A napimádó, szeretett vallású ősmagyarok szertartás végén bal kezüket szívükre téve, jobb kezükkel selyembárányt simogatva énekelték, elűzve a gonosz szellemeket.*

A gyula és alvezérei eskütételkor zengték egy selyembárány prémből készült zászló előtt. Bizton állíthatjuk: ősmagyarjaink selyembárány-hitűek voltak, s az első hittérítőket legalább annyira üldözték, mint az őskeresztényeket.

A Selyemút eredetileg a selyembárányok útja volt, melyen a felbecsülhetetlen értékű élő kincsek vonultak erős had kíséretében.

A selyembárányok nyála elixírnek számított, prémje értékesebb volt a nyérc, nyuszt, ezüstróka és egyéb északi szörmeknél. Fekvőhelyként, takaróként teljesen regenerálta a vitézeket a másnapi csata előtt. Vánkosként garantálta az azonnali feltámadást: míg más népek fiai ásítóva nyújtózkodtak, az ősmagyarok egyből kipattantak a sírből, és indulhattak selyembárány nézőbe.

gyógymód fogfájásra

– a költő bizonyítja, hogy az ősi népi gyógyászat híve

kezes selyembárányt
addig puszilgatni
míg nem nyála cseppen
hej az fog csak hatni

zäpfogakra sűrű
göndör gyapjas dukál
a metszőfogakra
ritkább hosszú szálkás

nyelvcsücsökre véve
a cseppenő nyálat
szuvas fog odvában
gyógyírré így válhat

szedjen szuvasítót
ha nincs lyukas foga
de a selyembárányt
sohase mulassza

csak arra vigyázni
másképp nem lesz hatás
minden fogra jusson
egy-egy selyembárány

végül meghálálni
többször ismételve
jó selyembáránynak
hadd múljék az éhe

(A leghatásosabb (egyben legjobb ízű) az ébredés után nyert, a vezérszárlól lecseppenő. Az izzadtságból származó kis mennyiségű sónak a megkönnyebbülés utáni folyadékából maradó elenyésző savanykának és csípősségnek köszönhetően – nem émelygős. A később felfogott, kakastaréjjal kivont is kiváló minőségű. Első sorban szívizom erősítő, de lelki nyavalyákra is gyógyhatású.)

fordulj felém

esett éjszaka
elmarad a szokásos kerti munka
minek caflatni
sárban lucsokban
bokáig térdig
fordulj felém angyal
míg borong odakinn
verjük verjük a lucskot
idebenn
combközépig

nyaralásom

dehogy megyek én tengerre
égető napra perzselő homokra
sziklás meredélyre
bokaficamító vízmosásba
rónán botorkálni kákában sásban
utazva forró bádogskatulyában

ám nem kallódhatok
apátlan anyátlan
mint utcagyerek az utcabálban
nejem elfoglalt
nem ér rá szüntelen
törődni velem –
örömet hát máshol osztom
(ő meg el lesz hideg koszton)
odamegyek hol varázslatok várnak:
beiratkozom egy nyári óvodába
babusgatnak majd
óvó nők féltő dadák
szófogadó leszek
betartom a házirendet
minden házszabályt
(ha kell felmondom a házi áldást)
lobbanok de nem gyufázom

minden mászhatón
vigyázva mászom
kedvenc játékom selyembárányom
azzal egész nap elvagyok
(egyetlen rossz szokásom
másnak nem adom)
mindig lefekszem
ha mondják
s ha nem is szólnak
a vízszintesnek tudom a módját
a dédelgetést
a cirógatást
a birizgélést
a ringatást
az üdvös ringást
mielőtt jönne az álom
a dajkálóknak ígérem
mindig meghálalom

(üzenet)
kedves menyétderekúak
nyaralásom alatt
ápolni nem megyek
felügyelettel minek

óda

ó áldott emlők
 dúsak karcsúk gömbölyűk
 felsejlők türemlők
 feszesen kibomlók
 ívelők rezgők
 és ti is ti lötyyedtek
 nyúzbáltak csüngők
 egykoron tündöklők
 megannyi stáció
 ó az átkos gravitáció

(a leggyönyörűbb
 jóláné volt
 felleg mögül bukkanó
 két telehold
 nyelventől megremegett
 eltelni nem tudtam vele
 s átjárt a csoda
 mint véget nem érő ének
 érintése a legszebb bimbójú esztikének
 előbb áhítva néztem
 majd számban
 a két szürke eper íze
 indította nyelvem
 köldök felett
 a mennyei léphez
 lilla két búrája
 bevilágította éjem
 létem hallelujája
 és a gyógyító múzsa
 két almája az egyetlen fajta
 melynek zamatos volt kocsánya)

áldottak legyetek
 áldottak között
 éltető mellek
 gyönyör kapuin kilincsek
 lelkeim emelők
 mind mind üdvözítők

Kis Pál István

A kentaur és az emberasszony

– Nem vártam vendéget – néz rám a válla felett a barlang ajtajával bíbelődő
 Pholosz –, még jó, hogy ügető patáid előre jelezték jöttödet, így volt elég időm, hogy
 bezárjam a barlang ajtaját.

– Már láttam a közös hordót százszor is – bosszankodom igyekezetén –, mért
 kell azt elzárni előlem?

– Mert egyedül vagy – mordul rám bosszúságomat látva –, akárhányszor is lát-
 tad, mindig csak akkor, amikor a duhaj isten, Dionüszosz kíséretében portyára
 induló kentaurtársaid veled voltak.

– Ahogy azt teremtő majd nemző őseink Zeusz és Kentauroszt meghagyták...

– hogy a kiszáradt olajfák tövébe szőlőt kell ültetnünk – fűzi hozzá sötét tekin-
 tettel –, a rájuk felfutó futó vesszők termését együtt kell leszednünk, patáinkkal az
 óriás vadkanok bőrébe taposnunk, majd azt egyetlen farönkből faragott hordóba
 szűrniük...

– és Pholosznak kell a közös bort kezelni, őrizni, – folytatom helyette az ősi in-
 telmet –, ügyelve arra, hogy csak együtt ihassunk belőle...

– mert csak így tartja fajunkat össze – int csendre, hogy a legvégső szó csak az
 övé legyen –, nehogy idő előtt beteljesedjék rajtunk az átok.

– Az átok – fűzöm azért hozzá –, hogy kipusztulunk egy szálíg a föld színéről!

– Minden faj kihal végül – kapja el rólam a tekintetét.

– Tudom, de magunkformájú asszonyokat se Zeusz se Kentauroszt nem hagyott
 ránk, így kétszeres a mi halandóságunk.

– A portyákról nem raboltál magadnak szüzet?

– De, igen. mert kancák helyett emberasszony felé tévelygő vágyam egyszer,
 de csak egyszer, engem is esztelen rablóvá tett. Úgy érzem, szégyellnem kéne érte
 magam, mert az a gyönyörű teremtés félt és irtózott tőlem, ha közeledtem hozzá,
 minden ízében reszketett, s én, tudva hogy magzata tőlem sehogy nem foganhat,
 inkább hazaengedtem.

– Ha elengedted, nem szeretted, s talán ezért élsz még, mert az a végzeted lett
 volna.

– Nem tudom, igazán miről beszélés... egyetlen örömöm az volt, hogy birtokol-
 tam!

– Az emberek valami különös vonzalom okán szeretik birtokolni egymást – néz
 mélyen a szemembe –, ezt nevezik szerelemnek. Mi ezt nem érezzük, s ha tévely-
 géseink során mégis megérint valami hasonlót, könnyen törbe csalnak bennünket a
 ránk vadászó emberférfiak.

– Mint a Peirithoosz udvarában történtek óta a lapiták, Heraklésszal az élükön.

Régóta sejtem már, hogy az általad őrzött bor, vagy a hozzá fűződő szokásunk a mi közös átkunk. Én már nem akartam se szüzet, se asszonyt rabolni, mértékkel ittam hát, és nem követtem Eurütosz örült példáját, mégis harcolnom, majd menekül-nöm kellett. Bujdosva, és egyáltalán nem a közös bor szagának engedve jöttem.

- Mondjad hát – fordul felém érdeklődéssel –, mi hozott a Pelion hegyre?
- A tanácsodat szeretném...
- Az enyémet – csodálkozik rám –, Khiron vagy Szilénusz bölcsebb!
- De nem értenek a borhoz...
- Aha! – teszi kezét bizalmatlanul a fonott szíjövén függő lakat kulcsára – mégis a bor miatt jöttél!
- Igen, de nem a kentaurok bora miatt.
- Pedig én csak ahhoz értek – teszi karba kezeit –, kóstoltam már itt-ott másfajta borokat is, de dolgom nem volt velük soha – tekintetét elfordítva rólam, mintha újra a messzi távot keresné. – Na, ki vele, mit vársz tőlem?
- Azon az elátkozott napon egy legyőzött lapita vitéztől zsákmányoltam – kanyarítom le hátamról a kettős nyeregtarisznyát –, csak itthon néztem meg, mi van benne.

Mindössze egy futó pillantást vet rá a válla fölött, aztán újra a távolba mered. Azt hiszem, Lapithánia völgyeit és távoli síkját fürkészi, meg az onnan leselkedő veszélyt. Én se tudom megállni, hogy néha oda ne kapjak a tekintetemmel.

- Nem tűnik borostömlőnek – mosolyodik el a saját észrevételén.
- Pedig az is van benne – kezdem kirakosgatni a tartalmát a barlang előtti ál-dozó kőasztalra –, itt vannak mindjárt ezek az írott tekercsek. Khiron megtanított olvasni, a nyelvüket is, a betűiket is ismerem, de valahogy mégsem értem őket. Szépek, hangosan olvasva nagyon érdekesnek hangzanak, mégse tudom elképzelni miért hordozta magával, az írószerszámokkal együtt.
- Ezek versek, még hozzá szerelmes versek – veszi kezébe egyenként az egymásba tekert lapokat. – Arról a különös vonzalomról szólnak, amely összeköti az ember-férfit és asszonyát. Úgy tudom, szívesen mondanak vagy dalolnak egymásnak ilyen szövegeket. Ezzel fokozzák fel az együttlét örömét. Akitől hozzád került, költő vagy zenész lehetett.
- Inkább az utóbbi, mert van itt egy hangszer is. Hiába próbáltam megszólal-tatni, hangokat adott, de azoknak nem volt dallama.
- Pedig, ha Khiron volt a mestered, nyilván zenélni is megtanított. De ez mind nem számít, ha nincs hozzá dallamírás vagy a tehetség, a bennük megszólaló ér-zésre való képesség hiányzik belőled.
- Vannak még itt olajok, fűszerek, tisztálkodó eszközök, néhány tengeri kagyló, de a legérdekesebb ez a tömlő, gondolom, borral van tele. Ezt akartam neked meg-mutatni.

Vége közelebb jön, kezébe veszi a tömlőt, gondosan elolvassa a ráírt, valószínű-

leg varázsigéket, majd lecsavarja róla az ónkupakot, hogy óvatosan beleszagoljon. Hosszan, szemét lecsukva figyel, így tesz az ugyancsak körültekintő kóstolás után is. Az arca nem árul el semmit, hiába lesem.

- Igen, jól gondoltad, ez bor. Egészen más, mint a mienk, illata nem a rét gyö-nyörősége, íze nem a zöld füvek aromája, tüze nem a vulkánoké, nem a mének vágójára, a kancákra való rohanásra ingerel.
- Hanem?
- Illata a fűszereké, mellyel az emberasszonyok kívánatosá teszik magukat, íze, az emberek által kedvelt és termelt gyümölcsöké, hevít, de nem perzsel, zenére s ölelő táncra ingerel. A tömlőre írt ígék valamiféle szerelmi bájitalra utalnak. Ne-kem, ha nem is kellemetlen, mindenestől idegen.
- Te nem innád meg?
- Nem, én nem, s neked se tanácsolom. Mi nem érzünk szerelmet, csak féktelen, az ösztönös vágyat. Mi adni nem akarunk, csak kapni. Ittunk már a lapiták, az árkádiaiak és a szatüroszok borából, minket mindegyik az élvezeteink kiélésére sarkallt.
- Talán, mert rendre a saját borunk szokása szerint mértéktelenül, féktelen ál-latiassággal ittuk az emberek borát.
- Talán – hagyja rám elgondolkodva –, bár, ahogy elnéztem, van köztük, aki tud hozzánk hasonlatos is lenni.
- De én ezt így, magában szeretném meginni, az ő mértékük és szokásuk szerint.
- Szerintem, ne tedd! Mesterei vagyunk a hangszerüknek, de másként és más-fajta dalokat éneklünk, harcra és gyógyításra tanítjuk őket, mégis félelmes vadnak tartanak bennünket. Mi nem érezzük, amit ők, a boruk valami ismeretlen világba, egy másik létezésbe csábít bennünket. Ismeretlen veszélyt érzek, mi lesz, ha mint egy bűvös varázsital megfoszt kentaur mivoltodtól, testedet gyengévé, lelkedet sé-rülékennyé teszi?
- Testem erejével a lelkemé most sem ér fel.
- Mindannyian szeretnénk más lenni, mint amik vagyunk, ki bikává, ki orosz-lánná vagy valami misztikus vaddá lenne, ha tehetné.. Szerintem te rossz felé, az emberlétre vágyakozol.
- Kedvetlenül rakosgatom zsákmányomat a kettőstarisznnyába, az írásokat gon-dosan összetekerve, a kithara húrjait, csak úgy próbaként végigpengetve, a bort, az illatszereket szép sorban. A tengeri kagylók dolgán akaratlanul is elmélázok, mielőtt visszateszem a többi után?
- Borívó kehelyként használják azokat, főleg az ingyencek – követi tekintetemet Pholosz – láthattál ilyet a lakomáikon. A kupa helyett ilyenből inni, a lapiták kö-zött, kifinomultságra vall. A nagy gonddal szűrt boraikat, különlegesnek szánt al-kalmakon isszák ebből.

– Valahogy, ki tudja, miért, más tanácsot reméltem tőled – fordulok a hazafelé vezető ösvényre. – Az égiek legyenek veled!

– A sziklaszoros után a meredeket válaszd – szól utánam még búcsút intve –, a szelídebben lankás völgy végén az a tisztás már a lapiták földje.

Hiába a figyelmeztetés, a válaszütnál a lankás völgy felé fordulok, valami azt súgja, hogy ahol a veszély, ott vár rám a nekem kínáló csoda. Soha többé nem akarok visszatérni a régi alomra. A vadlovak kancái helyett valami vagy valaki másra vágyok: egy társra, akihez szólhatok, aki néha megsimogat, becéz, aki azt a vonzalmat érzi irántam, amit egymás iránt az emberek. Nem találkoztam szűzzel vagy emberasszonnyal, aki iránt hasonlót éreztem volna, mégis hiányzik, talán ha lenne köztük, aki képes ilyesmit érezni irántam, akkor talán én is... A holdfény megcsillan a kis zuhatagon, amikor a tisztásra érek. A tenyérsíri tó és a belőle továbbsiető patak mentén hatalmas fűzek hajladoznak. Valamivel távolabb gránátalmacserjés és birsalmaliget keretezi, mögöttük körben sziklás hegyoldalak. A fű kövér és magas, egészen a szügyömig ér, egy nemrégiben kidőlt még zöldellő fűz, mintha csak épp heverészne benne. Teljességében is beszédes a csend, csak a vízcsobogást, az éjjeli madarakat és a lombok nesztét hallani. Megszűnt bennem a szorongás, mintha ez a tisztás maga az oly régen várt békesség misztikus helye volna. Leteszem a dárdát, az íjat, a tegezt, hátamról a kettős tarisznyát általvetem a fűzfa törzsén. Mint mindig, ha zúgót vagy kristályvizű tavat látok, a fürdés az első gondolatom. Igazán nem tudom, mit szeretnék lemosni magamról, talán ezt az egész, az istenek bűne miatt viselt kentauróságomat, de ha az nem megy, legalább magam bűnétől vágyok tiszta lenni. Belegázolok a tóba, oda ahol a zuhatag beléereszkedik, élvezem, ahogy csapkodva veri hátamat, frissít az áldott víz, lehűti forrongó vérem, eloszlatja leheletem rossz gőzeit. Amikor újra a partra lépek, az alkonyi szellő s a fűzek lombja törölget le szelíd gonddal.

Előhalászok a tarisznyából két kagylót, óvatosan, az elfekvő fűz törzsén alkalmas helyet keresve, a tömlőből bort töltök kelyhükbe. Hátrálok pár lépést, mint a vadász, amikor csalit tesz ki a vadnak. Nem tudom, honnan és kit várok, csak azt érzem, hogy ma este lesz e borra hamarosan társam is. Sok lapita asszonyra néztem már állati vágyakozással, tudni fogom, ha mégis eljön, de vajon tudom-e majd a rátörni kész indulatot magamban szelíd vonzalommal lágyítani? Elhiszi-e majd, hogy nem erőszakra állítottam a csapdát, ki tudom-e majd az istenek átkát ez egyszer játszani?

Behúzódok a fekvő fa ágai közé, onnan figyelem a környezet minden rezdülését. Hamarosan utolér a bor áradó illata. Remegő cimpáim isszák az olajok s fűszerek, az ánizs, a menta, a méz és a szezám megejtő illatát. Mit is mondott Pholos? A lapita asszonyok ezeket öltik magukra, amikor a vonzalmukat viszonzó férfit várják. Micsoda igazságtalanság, hogy én eddig csak a félelem, a rettegés savanyú

szagát érezhettem rajtuk. Mit kéne tennem, hogy elhiggye, érzem az illatát, és a remélt vonzalommal várom a jöttét? Talán zenélnem, dalolnom kéne a bor illatához. Hol az a khitara, hadd próbálom elénekelni neki, amit érzek és gondolok erről a még soha meg nem élt varázslatról.

Újra és megint csak felhorgadok,
patáimhoz koccannak fogaim,
és ez a szédült buzdulás,
ez a kibomló sörény
már vértüzet lobog
szép, szelíd öled
völgyre zárt dombjain.
Ágyékom a felajzott méneké,
s míg a hús, a vér sarába tévedek,
hiába, hogy a vágy, a szó az emberé;
asszonyálmod megtépett rongyain
az a gyönyörrel ziháló szörnyeteg,
mindig és megint ... csak én leszek!

De nem, nem, én nem ezt akarnám énekelni, ezzel csak újra és megint elriasztom. Én elátkozott énekeink inkább hallgass, ne légy állat voltom árulója. Hosszan dobol fülemben a vérem, percekbe telik, mire eljut agyamig a szellők s a lombok édes suhogása.

Hallom a földet, a patát, a dobogást,
bőrömmön árad a bizsergő remegés,
tudja már a test az érkezőt,
a sörényt, a tajtékot,
a vér tüzet, ha lobban.
Szégyen engedni talán,
de édes a vágy, az ölelés...
Merthogy az ősbűn az anyagé,
belőle gyúratott viszontölelésem,
és ha a Teremtő rendelt így együvé,
bár asszonyként más urat álmodtam,
légy hát ölelő ágyasom az anyaglétezésben,
légy kedves, jó szörny... uram és cselédem!

Tréfálnak velem érzékeim! Ilyen választ nem adhat dalomra emberasszony. Ha

csak nem része az emberférfinek is a kentaur szenvedély, ha csak nem az általam nem ismert vonzalom az, mely azt becéző öleléssé szelídíti. De nem, ez csapda, ahogy Pholos megjósolta, elveszejt, de oly jó hallgatni, oly jó dallal felelni rá!

*...de ha a fájó,
vagy a diadalt szertekiáltó
újabb és újabb énekért
patám, mint emberujj,
a kitharahúrhoz ért,
akkor leszel-e, lapita kedves,
végső embervoltom élő tanúsága!*

Már mintha az egész mindenség válaszolna, dúdolnak a fák, a bokrok, a füvek, s zsongásból hallom a hozzám szóló szelíd asszonyhangot.

*...lesz még hogy egyszer
ember-szép szemmel,
nézel rám megint és újra,
és dalt szülve pendül
az emberszív húrja,
hogy lapitha módra lenni a kedves,
dőlhessek veled, dallal vetett ágyra.*

Várom még, bizonyosan mulandó e káprázat. De nem, az idő telik, és itt áll előttem lebbenő szellőfátylában az emberasszony, felém nyújtja kagylómat a borral, a magáét ajkához emelve, és gyönyörű, fűszeres olajjal illatos, boros ajkával, szelíden ölelő testével kínálja szomjas ajkamnak az alma, a szőlő, a mézédés füge, a pikáns narancs és citrom varázsos ízeit. Aztán, hogy ledőlünk a csillagos baldachinég alá, a kövér fű selyme cirógatja összeolvadt testünk, nem bajlódunk a kagylókkal, zihálva ragadjuk újra és újra magunkhoz a borostömlőt. Leírni, mi történik, még nincs elegendő, és megfelelő fogalmam, s igém. Bűbáj, csoda vagy épp csak szerelem, mindegy, de jó; úgy ringunk álomba hullva, mint két önfeledten játszó embergyerek.

...

A reggeli nap nyitja csukja ólompilláimat. Mire feleszmélek, már tudom a bajt. Lapita férfiak állnak lesben körbe, s vonják, húzzák erővel az értem síró asszonyt. Közelebb nem jönnek látva, hogy nem félek, de szívemnek dárdát, s nyilat szegeznek. Hogy ki vagyok, elárulja levetett kentaurbőröm, nincs más, meg kell, hogy öljenek, de, lám, bénítja őket a döbbenet. Félelmem után bánatom is elszállt, és

milyen furcsa, szabad s boldog vagyok. Hogy a földiek után azt is megdöbbsentsem, harsány kacajjal az égiekhez fordulok:

Kronosz, Zeusz, s mind ti bűnös halhatatlanok, átkotok létemmel, ím, megtöretve! Ott azok a lapita nyilak és dárdák, mint kentaurt, megölni elkéstek, merthogy én már hús-vér ember vagyok!!!

Epilógus:

Az Emberasszony döbbsenten áll a szobaajtóban. Azt mondja, az előbb még békésen szundikáltam, és derűsen mosolyogtam, mint aki szépet álmodik. Most meg ez a kiabálás... Mi történt? Mégsem volt olyan szép az az álom? De, szép volt, nagyon szép volt, nyugtatom meg, őt is, magamat is, amit hallottál, az egy mitológikus diadalüvöltés volt. Mellém ül a díványra, a kisasztalról felveszi a megkezdett borosüveget, Vesztergombi Cabernet sauvignon, csettint egyet, aztán tölt a maga poharába is. Miféle győzelem van benne? Hallani szeretné, én meg újabb diadalt remélve továbbmesélem.

*Bartal Klára***Tavaszi dal**

Fázott a lélek, didergett árván
 Tegnap télben tavaszra várván.
 S hirtelen ébredt – nézd a bolondot-
 Bimbó az ágon, s mára kibomlott.
 Méhecske döng a kéklő virágon –
 Színe az égé, illata álom.
 Rebben egy pille, szárnya kibontva:
 Nap sugarában úszó vitorla.
 Hullatja szirmát rózsák királya,
 Liliom borzong korai lázba'.
 Akácok, bodzák fürdenek fényben,
 Izzik a vágy a május szívében.

Vasi tavaszelő

Már tőzike virít szelíd lankáidon,
 Vasi táj. Édes szavú vend nénikék
 Mosolya melegít, hízik a barka
 S új dalt tanulgat, lám, a nyitnikék.
 Őzgida surran a tilalmasi erdőn,
 Villantja kacéran fehér feltjait,
 A vén Rábához igyekszik a Pinka
 S valami pajzán dolgot álmodik.

Nyári rege

Margaréta, szarkaláb,
 Nyújtózik a nyírfaág.
 Árokparton a papsajt
 Férjhez menni most akart.

Hogy érte jött június,
 Lángra lobbant a tövis.
 Cini-cini, hegedű,
 Piros bánat keserű.

Igéző

Hold Anya, sirass el,
 Víz Anya, csitíts el,
 Föld Anya, fogadj be
 Teremtő méhedbe!
 Nap Apám, melegíts,
 Kő Apám, áthevíts,
 Köpenyed borítsd rám,
 Le ne hűts, szél Apám!
 Éjféli Nap nyugta
 Hold Anyát ringatja –
 Kegyesen pillants rám,
 Nyár fia, Szent Iván!

Tavaszelőn

Viharfelhők járnak
 Odafönn az égen,
 Szép napunkat keresgetjük
 Jaj, de nagyon régen.

Hosszú volt a telünk,
 Mint egy nehéz álom,
 Meleg fényre ébredését
 Oly' nehezen várom.

Esik eső, szél fúj,
 Talán meg is árad –
 Óvja Isten zord időktől
 Elárvult hazánkat!

*Marcsó Vilma***Genius loci**

Hunyorogva nézett a szép magas fiúra, mert a Napba lehet nézni, de rá nem.
 – Az Adrián veszek egy halászházat, átalakítom, és nyáron ott alkotok.
 A nő emlékezett, amikor még Abbázia volt az óhajtott város. Pontosan emlékezett
 arra a helyre is, ahol ezt hangosan megfogalmazta. Abbázia valamikori ismert
 egyéniségének a tengerre nyíló egzotikus szépségű kertje előtt mondta ki először
 dédelgetett álmát.

Nem értette, hogy miért ragaszkodik a fiú ennyire a tengerhez. Síkvidék a ho-
 nuk, ott vannak családi gyökereik, s neki az alkotói nyugalmat mégis a szilaj ten-
 ger átmeneti csendessége hozná.

Csakhamar a fiú megtalálta a keresett helyet. Kacsaringós, a szárazföldre hosz-
 szan benyúló öböl szinte elnéptelenedett városkáját, Dobrotát. Magyarul Jóság(ot).

A nő évekig töpregett még azon, miért is kellhet neki ennyire a tenger. Hogy
 lehet a fiatal férfi életének a része?

Aztán rájött. Napokig kacagott. Boldog volt. Hiszen a fiú mégis tengeri gyer-
 mek. Onnan hozta haza a szíve alatt egyetlen megfogant magzatát. Nászúton
 voltak Korcsula szigetén. Ketten mentek, hárman jöttek.

Így pecsételődött meg az alföldinek hitt gyermek sorsa. Nemcsak a tenger vonz-
 za, hanem a Távol-Kelet is, ahol több évig tanított. Mi köze Korcsulának Távol-
 Kelethez? Nem sok, csak annyi, hogy hiteles állítások szerint ott született Marco
 Polo, a távol-keleti nagy utazó.

Íme, a bizonyság: a hely szelleme nagy úr.

Kései szerelem

A nagy festőt most szerettem meg igazán, pedig hű kísérője volt egész életemnek.
 Először nem is vettem észre. Később meg már érkezéssel nagyon zavart. Jött, és
 nem is vártam. Itt volt, én meg küldtem volna: menjen. Amikor távozott, örültem.

Igyekezett kedvembe járni. Sohasem érkezett üres kézzel. Életem legnagyobb
 ajándékait hozta.

Ismertem, mégis mindig meglepett. Elviselhetetlennek tűnő nyugtalan termé-
 szete, fel-feltörő szélsőségei mára izgalmas, kedvelt meglepetések.

Festőm csak kedvenc színeimmel dolgozik. Festőm nem ismeri a pihenést. Fes-
 tőm állandóan alkot. Folyamatosan változóak képei.

Gondomat viseli. Nyugalmam óvja. Naponta átrendezi a virágoskertem. Asztalomra a legédesebb gyümölcsöket teszi. Lábam elé szórja aranyait.

Festöm hú, festöm a legönzletlenebb adakozó.

Igaz, évtizedekre volt szükség, hogy megszeressem. De most már nem tudok nélküle élni. Ki is ő, melyik is ő? Ismeritek! Ő az... ősz.

Örökség

Kincseimnél vagyok Budapesten, de már indulóban haza. Haza Nagybecskerekre, ahol nincsenek a Drágáim. Nimród mélyen alszik, Csenge ébrednek. Annyit szeretetet akartam volna átadni még, amit lelkemben, minden sejtemben hordok, de az idő mindig kevés. Az idő könyörtelen a mi esetünkben.

Csenge rám néz, édes hangján mondja: nagy!

Magam sem tudom miért, gyermekkorom imájába kezdek.

– Szívem első gondolata hozzád száll fel Istenem...

Unokámból kitör a csodálkozás:

– Ezt mondjuk minden reggel az iskolában! Te ezt honnan tudod nagy!

– Ómamámtól tanultam – válaszoltam.

– A dédimtől?

– Nem! A te ükmamádtól, Kicsim. És mondom tovább:

– ...te őriztél meg az éjjel, maradj ma is énvelem...

Isten az ima perceiben összehozta családunk 7 nemzedékét. Együtt volt a múlt, jelen, jövő. Árvay Anna (nagymamám), Mohaupt Magda (édesanyám), én, Szűts Zoltán (a fiam), fiam lánya Csenge és Csenge leendő gyermeke, aki majd egyszer világra jövön, s aki majd felnőttként szintén szülő lesz, Csengém meg nagy, s akkor egy reggelen ő fogja majd unokája kezét, és együtt mondják:

– Szívem első gondolata hozzád száll fel Istenem...

Tovább adja az örökséget.

Olivér

Hozzámért. Hozzáértem. Az első találkozás nem váltotta be a te reményeidet. Nekem akkor még elvárásaim sem voltak. A kíváncsiságom sarkallt. Kissé eltávolodtam. Néztam. Vártam.

Nem tetszik? – kérdezted.

Hisz még csupán ismerkedünk – gondoltam, de kiábrándulást érezve hangodban, gyorsan azt válaszoltam

– Tetszik.

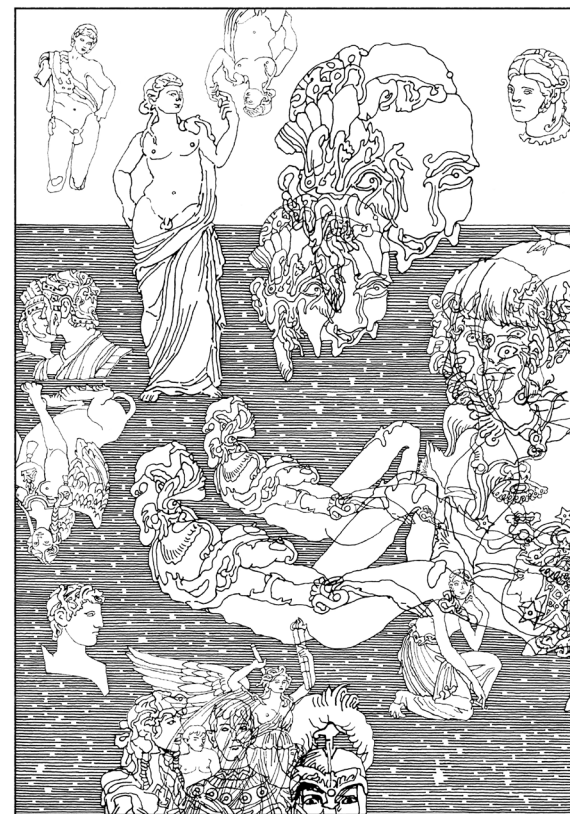
– De grimasz volt az arcodon! – vetted ellent.

Nem rosszálló grimasz, akartam mondani, s rád pillantottam, s az ifjú, tapasztalatlan lányok szemérmével elkaptam tekintem, s mélyet szippantottam az illatból. Az illat ragadja meg az embert először és igazán. Egyértelmű lesz, hogy tetszik vagy sem.

Szemem sarkából most én figyeltelek téged, amikor riadtan láttam, hogy még nézel. Zavarom szertefoszlatta az illatot. Az ismerkedés, közeledés itt zátonyra futott. Újabb kísérlet.

Becsuktam a szemem. Áadtam magam teljesen. Az illat meg a simogatás egyszerre bődített.

Mielőtt ajkammal ismét érintetem volna, tudtam: szeretem. O, igen. Szeretem Irsai Olivért, a bort.

Sólyom Sándor

Képeslap helyett

Gábornak, Egerbe

Tó fölött furcsa fények villóznak.
Fenek felől sötét fellegek
a szeleket lovagolva érkeznek.
Hullámok zúdulnak egymás után
a partot riasztva, de megtörnek
a mólón s a parti köveken.
Menekül a hattyú had
s velük mi is, a partlakók.
A zápor hideg függönyt támaszt
s mi szorongunk egy sátorban.
Az üveg körbejár s mire a bor elfogy,
Gyenes felett viháncol már a zápor.

Az esőcseppekben felragyog a nap,
szivárványa átölel és hívogat;
az elemek szépséges játékát,
az egyedít csak a Tó partján
élvezheted, mint Egry, a festő,
ki ettől lett az,
mert a Tó annak alkotta Őt.

Szakolczay Lajos

Sárkány Győző: Bálványok bukása

500 éves a reformáció, 50 rajz – 50 gondolat

A reformáció 500. évfordulójára Sárkány Győző különleges együtttest készített. A grafikusművész *gondolkodó* vendégeket kért meg – volt közöttük festőművész, pszichiáter, püspök, művészettörténész, újságíró, biztonság szakértő, múzeumigazgató, történész, fotográfus, filmrendező, könyvtárigazgató –, hogy képsorozatához illeszkészék hozzá az ünneppel kapcsolatos meglátásaikat. A kiállítás, a *Bálványok bukása / 50 kép – 50 gondolat* címmel a múlt évben a Gaál Imre Galériában volt látható. A nagyméretű albumot lapozgatva, így lett a tárlat örök érvényűvé, hihetetlen az a bőség, amely a képanyagot és az írásos anyagot jellemzi.

Balog Zoltán bevezetőjében úgy véli, hogy a „megújulás lendületével” indult reformáció az élet más területein is (földrajzi fölfedezések, könyvnyomtatás, a tudomány és művészet megújulása, a nemzeti nyelv emancipációja) gyökeres változásokkal járt együtt. Sőt, „belső, személyes újjászületést is hozott: a lényegét mégsem az ember teljesítményében látta, hanem abban, amit Isten tesz az emberrel”. Az emberi erőforrások minisztere Ady Endrét idézve jellemzi a sorozatot: „tüzes székéreként villannak fel előttünk Sárkány Győző grafikái”. S tovább fűzve a kijelölő gesztust, pontosít is: „A *Bálványok bukása* kozmikus képek sorozata a történelem fordulópontjairól – bálványok létrejöttéről és megsemmisüléséről, a történelem folytonos változásáról”.

Miképp látják, a grafikai sorozat indítólökésével, a meghívottak a reformáció, valamint a képegyüttes szerepét és értékét? Íme, egy-két válasz! Aknay János (festőművész): „Az ő hite (mármint Luther Mártoné), szavainak súlya és igazsága mindig a tiszta örök forrásból merített”. Baán László (múzeumigazgató): „Németh László írta Károliról, hogy 'szívós ember' volt, aki 'magyarul akarta hallani és hallatni Istent”. Bagdy Emőke (pszichológus): „Ezek a grafikák megnyitják és végtelenítik az időt, az emberi küzdelem apoteózisai”. Batta András (zenetörténész): „Letűnt bálványok lebegnek körülöttünk. Valamikor magunk alkottuk őket, és nap mint nap keletkeznek újak. Az ok és a cél nélküli káosz mindig benne volt a világban”. Bogárdi Szabó István (református püspök): „Mit tehet az ember, akit Isten a maga képmására teremtett? Ha isteni jószágban él, tükre az Alkotó dicsőségének”. Drozsnik István (képzőművész): „Vonalhálók, vonaltáncok, vonalgubancok, vonalharcolok, vonallabirintusok, kispantolt vonalkötegek között haladok lejjebb, feljebb, beljebb a kép közepébe. Időutazáson veszek részt, vonalhúrokon játszik velem az idő”. Lovas Ilona (textilművész): „A Biblia és az emberiség nagy spirituális tanítói évezredek óta ismételtetik, hogy minden jó forrása a szeretet”. Prutkay Péter (grafikus): „Grafikáin az ősi vallásokat: a távol-keleti,